

MIRE A MEGGYFA KIVIRÁGZIK II.
HANGJATÉK

Szereplők

Mesélő	Vera
Szerző	Gordana
Janka nővér	Dit
Fazekasné	Erna nővér
Helyettes főnöknő	Judit
Olga	Anya
Anna	Hangok

Történik a márianosztrai fegyintézetben

MESÉLŐ: 1942 szeptembere. Márianosztra, a középkori kolostor, az apácák birodalma, női fegyintézet.

SZERZŐ: *(visszhangosan)* Nem kenyeret lopó cigányasszonyok, csavargás miatt elfogott gyereklányok ülnek itt. Súlyos bűncselekményekért ítélték el ezeket az asszonyokat. Igaz volna mind a vád a szerencsétlen teremtményekről, akik már a saját árnyékukhoz sem hasonlíthatnak, és akik nehéz testi munkával és rengeteg megaláztatással fizetnek nyomorúságos ellátásukért? — Sokan vannak, sok százan, vagy ezernél is többen? Bőre szabott, goromba rabruhájukban ellepték a műhelyeket, a mosodát, vasalótermet, a földeket, a kerteket, a templomot. A legveszélyesebbek, úgy mondják, itt vannak velünk a magánzárkák börtönszárnyában...

MESÉLŐ: Háromemeletes, hatalmas, hosszú börtönszárny. Az emeleti erkélyek között kifeszített drótháló óvja az öngyilkosjelöltek életét.

(Az ódon fegyház különböző hangterei, zörejei: kongó léptek a kőfolyosón; harangzúgás; sok száz asszony mormoló imája a templomban: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben...” Ismét kongó léptek.)

HANGOK: Dicsértessék a Jézus Krisztus! — Mindörökké, ámen!

JANKA NŐVÉR: *(kemény hangja disszonánsan hat)* Ne fecsegjenek! Rajta! Előre!

HANGOK: Dicsértessék a Jézus Krisztus! — Mindörökké, ámen!

REKEDT, HISZTÉRIKUS HANG: Nyissátok ki, kurvák! Krisztus menyasszonyai! Nyissátok ki!

IJEDT HANGOK: Ki dörömböl? — Nem tudom! — Talán egy krimi a harmadik emeletről. — Igen, a harmadikról. — Már viszi is az éjjeliőr a sötétbe.

(Kulcsörgés hallatszik, nehéz csizmák kopogása; vonszolják az asszonyt, aki kiabál.)

REKEDT, HISZTÉRIKUS HANG: Eresszen el! Eresszen el!... A kurvák!... Engem a pincében? ... Eresszen!

(Más hangtér)

SUTTOGÓ HANG: Ne higgyenek Fazekasnének! Ő az apácák besúgója! Arzénal mérgezte a férjét! ... Életfogytiglan ... életfogytiglan ...

(A hangok mind a kísérezene akkordjaiba fulladnak.)

JANKA NÖVÉR: Ami rejtett tárgyat találunk, azt elveszük. Fazekasné, vezesse őket a fürdőbe! No, csak rajta! És ne fecsegenek!

FAZEKASNÉ: *(a besúgó behízelt, nyájaskodó hangja)* Vetközzenek, kedveskéim, vetközzenek ... Már megbocsássanak, ez a kötelességem ...

SZERZŐ: Ne matasson itt! Mondtam, hogy nincs rejtett tárgyunk!

OLGA: Hozzám ne nyúljon!

ANNA: Mit akar? Mit akar ez a görbe lábú?

ANNA: Azonnal hívom az apácát, a Janka nővért.

FAZEKASNÉ: Nem jön az be! *(vihog)* No, ne féljenek! ... Lépjen a kádba, kedveském. Mit fél tőlem, aranyosom? Semmi az egész. Már itt se vagyok.

(Zenei átkötés)

SZERZŐ: *(visszhangosan)* Először csak tízen kerültünk ide, tíz politikai elítélt a szabadkai börtönből, ide, a Duna-kanyar felső pontjára, Szob község közelébe. Minden új itt, idegen és ijesztő. Ijesztőbb a szabadkai börtönnél, talán a Sárgaháznál is. A magánzárkák épületének bűzös levegője megülte a gyomrunkat, a tüdönket. Hogyan lehetséges, hogy az apácák, a rendről, tisztaságról híres apácák, akiknek habfehér, kikeményített főkötőjét, manzsettáját, fehérneműjét egy hadsereg nyomorult asszony alig képes mosni, vasalni, miként lehet, hogy ők megtűrnek ezt a bűzt, az eldugult árnyékszéküket? S mennyi eltorzult, elembertelenedett arc! ... Fazekasné, az arzénygilkos, kacsázó, rövid lábával, tisztátalan ruhájában csoszog a folyosón, és belöki a kisablakon a vacsorát. Egyél, Anna!

ANNA: Nem bírok!

SZERZŐ: *(sírós hangon)* Nem éhezhetünk az érzékenységünk miatt. Megbetegszünk! Egyél, kérlek!

ANNA: Nem bírok. Nem megy le a falat a torkomon. Mind a tíz mocskos ujjá ott maradt a csajka szélén. Nézd meg! Az arzénygilkos!

SZERZŐ: Hagyd abba, mert rosszul leszek!

ANNA: Bocsáss meg. Te csak egyél!

SZERZŐ: Csak ha te is ... Próbáljuk meg, kérlek!

ANNA: Majd holnap, holnapután, ha megszoktam ezt a bűzt, ezt az egész ...

SZERZŐ: *(hirtelen ötlettel)* Nyissuk ki az ablakot, Anna!

ANNA: *(örömmel)* Nyissuk! Fogd az asztalt! ... így ... ide ... Rátesszük a székét is ... Te magasabb vagy, próbáld kinyitni!

SZERZŐ: Ezt száz éve ... nem nyitották ki ... Te, ez lefelé hajlik ... nem megy jobban!

ANNA: Valaki kinyitotta a kémlelőlyukat. Néznek bennünket!

SZERZŐ: Hát nézzenek!

JANKA NŐVÉR: *(kintről)* Azonnal csukják be az ablakot! Micsoda szemtelenség! Ki engedte meg, hogy az asztalra másszanak?

SZERZŐ: *(jó hangosan)* Le kellene teljesen szedni ezt az ablakszárnyat! Hiszen ki se lehet nyitni rendesen! Csak nem fogunk ilyen bűzben élni?

JANKA NŐVÉR: Ahogy mások, úgy maguk is! Csak nem nyaralni jöttek! Hallatlan! *(elmenőben)* Na, ezt még megbánják! Istentelének! Majd lesz itt fejmosás bőven!

(Két női hang disszonáns kettőse hallatszik kintről, a folyosóról, de áthatóan, erőteljesen: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben...”)

ANNA: Mi ez?

SZERZŐ: Nem tudom. Tán a folyosón imádkoznak!

ANNA: No, még csak ez hiányzott!

SZERZŐ: Anna! Mi van veled? Rosszul vagy?

ANNA: Nem Bírom! Nem bírom hallgatni őket! Annyi embert megölték, megölték Rókuszt, s most imádkoztatnak!

(Az ima felerősödik, megszakad, majd átcsap az „Üdvözlégy, Máriába.” Kulcscsörgés, lépések; sorban nyitják a zárkákat.)

JANKA NŐVÉR: Sorakozzanak a földszinten! Fürgébben, fürgébben!

OLGA: Hova vezet?

ANNA: Mit jelent ez?

DIT: Nyilván fejmosás!

FAZEKASNÉ: *(a jellegzetes behizelgő hangján)* Csak ne féljenek, kedveskéim! A tisztelendő igazgató nővér helyettese akarja látni magukat.

SZERZŐ: Fejmosás?

JANKA NŐVÉR: Ne fecsegenek! Sorba, sorba! Kiegyenesíteni a sort! Így!

FAZEKASNÉ: *(mint fent, csak súgva)* Szólítsák tisztelendő helyettes főnöknőnek! És köszöntsék: Dicsértessék a Jézus Krisztus! Dicsértessék a Jézus Krisztus!

SZERZŐ: Másként nem lehet?

FAZEKASNÉ: *(szintén súgva)* Nem, nem, kedveském! Legyenek okosak! Nagy asszony az! Jót tehet még magukkal!

(Egy ajtó csukódik, kimért léptek a kőfolyosón.)

JANKA NŐVÉR ÉS FAZEKASNÉ: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

HELYETTES:*(büszke, magabiztos hang)* Mindörökké, ámen.

JANKA NŐVÉR: *(sziszegve)*• Köszöntsék a tisztelendő helyettes főnöknőt!

HELYETTES: Hagyja őket, Janka nővér! Ők nem ismerik a keresztyéni alázatot.

OLGA: Mi szívesen köszönünk polgári módon.

HELYETTES: Hagyják csak! Ha nem tisztelik a mi szokásainkat, akkor nem köszönünk egymásnak. Viszonyunk szigorúan hivatalos marad. Maga az Olga, a mérnőknő?

OLGA: Igen.

HELYETTES: Többször intették magukat viselkedésük miatt, de nem akarnak szót fogadni. Tudtommal már több mint egy éve börtönben ülnek. Csodálnám, ha nem ismernék a szabályokat. Az asztalra, az ablakra felmászni tilos. Szabadkán is tilos volt, nem?

OLGA: Elviselhetetlen a levegő a zárkában.

ANNA: Kérem, tessék kitisztíttatni a vécéket.

HELYETTES: Nem maguk fogják megszabni, mi itt a teendő. Maga Balog Anna. Magyar nő. Nem?

ANNA: Igen.

HELYETTES: Mi minden szükségeset megteszünk. Az épület régi, az igaz. De maguk súlyos börtönbüntetésre vannak elítélve. Vagy tévedtem? A magyar állam a háborús ínség ellenére mindent megtesz, hogy magukat tisztességesen élelmezze. S mi a köszönet? Maguk hallatlan dolgokat cselekszenek a zárkáikban! Ha a maguk erkölce ilyen, az a maguk dolga, nálunk mások a szokások!

HANGOK: (*suttogva*) Miről beszél? Mit akar? Még hogy ellátnak bennünket... Hát ne lássanak el, engedjenek haza!

HELYETTES: A nővérek észrevették, hogy maguk zárkáikban szemérmetlenül viselkednek... Meztelenre (*alig ejti ki a szót*) vetkőznek, és egymás előtt mosakodnak. Mi ezt nem fogjuk megtűrni! Kedvükben jártunk, és megengedtük, hogy kettesével helyezkedjenek el. De most el fogom rendelni, hogy válasszák szét magukat. Egyedül lesznek, és akkor úgy viselkedhetnek, ahogyan tetszik!

SZERZŐ: (*visszhangosan*) Tehát ez az. Őrzik az erkölceinket! Nevetséges! Ők, Krisztus menyasszonyai, elferdült, kismimizett életükkel, ők, akiknek nem maradt más hátra, mint hogy szabad idejükben a templomban hisztérikusan csókolgassák a feszületet, és imádkozzanak, imádkozzanak szüntelenül. Mi ne mosakodjunk egymás előtt, de ők beküldik a fürdőbe Fazekasné, a gyilkost, hogy piszkos kezeivel megmotozzon bennünket!

HELYETTES: Nos? Mi mondanivalójuk van?

OLGA: (*komolyan megsértődött, fojtott hangján érződik, hogy nagyon dühös*) Ha rászoktunk, hogy egymás előtt vetkőzzünk, azt tekintse a magyar királyi csendőrség érdemének! Ők kényszerítettek bennünket, hogy még a csendőrök előtt is vetkőzzünk és mosakodjunk! Miért ne mosakodhatnánk hát egymás előtt?

HELYETTES: (*kissé enyhébben és zavartan*) Ha így van, ez igen szomorú, de egyben újabb bizonyíték arra, hogy nők ne politizáljanak.

ANNA: Kérem, mi csak szerettünk volna mosakodni, de a mosdótálak olyan kicsinyek, hogy a tenyerünk se fér bele. Nem is láttunk még ilyen tálat! Kérem, engedje meg, hogy otthonról küldjenek nekünk mosdótálat.

OLGA: Vízünk sincs elegendő. Azt ön is tudja, hogy egy kis kancsó víz nem elég egy egész napra. Nem kell senkinek fáradnia miattunk, majd mi magunk hordjuk a vizet, csak tessék ezt megengedni. Az ételt is magunk szeretnénk kihordani!

SZERZŐ: És, kérem, rendelje el, hogy adják vissza füzeteinket és a ceruzáinkat. Talán nem is tud róla, hogy érkezésünkkor elvették tőlünk ezeket a tárgyakat. A szabadkai fogházban engedélyezték az írást, olvasást. Könyveket is kaphattunk. Mivel foglalkozzunk a zárkában egész nap?

HELYETTES: Maga a Magda?

SZERZŐ: Igen.

HELYETTES: Tizenhárom évre ítelték. Nem?

SZERZŐ: Igen.

HELYETTES: Ez a márianosztrai fegyintézet! Önöket azért küldték hozzánk, mert Szabadkán csak bírósági fogház van enyhén elítéltek számára. Szabályaink szigorúak, de nem vagyunk könyörtelenek. Majd meglátom, mit tehetek magukért. Azonban ez elsősorban maguktól függ. Most pedig Janka nővér magánzárkába fogja helyezni önöket. Ez szilárd elhatározásom. És nem szabadgálhatnak az épületben. Az ételt, a vizet ezentúl is a bűnügyiek fogják kihordani.

(Megfordul, kopogó léptekkel el. Zenei átkötés.)

SZERZŐ: *(visszhangosan)* Magánzárka. A téli nap félhomályából, a mozdulatlanságból, a betegesen körbe keringő gondolatokból csak a két fiatal fegyencasszony fülhasogató, agyon doboló kettőse riaszt fel. Minden reggel és minden este, minden étkezés előtt és után kiállnak a második emeleti erkélyre és imádkoznak.

(Miatyánk...)

(echóban) Hamarosan azonban megérkezett még egy csoport asszony Jugoszláviából, aztán még egy és még egy. A magyar kormány elhatározta, hogy minden elítéltet Magyarország területéről Nosztrán, az apácák védnöksége alá helyez. Megérkeztek tehát a vajdasági mozgalom elfogott és elítélt tagjai: újvidéki, zsabylai, csúrogi, becsei és zentai lányok meg asszonyok. Később magyarországi elvtársnők is érkeztek, pestiek és vidékiek, aztán kárpátaljai partizán nők. Az első csoporttal való találkozás a közös sétán a legmegrendítőbb. Öröm és szomorúság bújkal a szemekben.

(Kulcscsörgés, sorban nyitják a zárkákat, csak most tovább tart, mint az előbb.)

JANKA NŐVÉR ÉS FAZEKASNÉ: *(egykedvű, gépies hangon)* Séta, séta, séta.

SUTTOGÓ, VÁLTOZÓ HANGOK:

- Együtt megyünk az újjakkal?
- Kik vagytok?
- A Contiból jövünk. És ti?
- Mara! Hát te is?

SZERZŐ: Kova! Szervusz! Dušanka!

- Megölték Vandát! Jovo a Csillagban ül, Szegeden.
- A front a Donnál. Nem mozdul!
- Nincs Blitzkrieg!
- Kislányt szültem a Conti kórházban! Slobodanka a neve!
- Magdám! Végre találkoztunk! Amikor elfogtak Csúrogon, tudod, és reggelig ott tartottak a községházán, Ács ki akart szabadítani. Nem engedték meg neki az elvtársak.

SZERZŐ: Hol van Aca?

- Elesett. Édesanyád él?

SZERZŐ: Él. Apám a razziában...

- Tudom. Az enyém is, meg a bátyám! Ha együtt lehetnének?!

SZERZŐ: Majd csak... Kova, hol van Rade?

— A Margit körüton. Szörnyű ez a magánzárka. Kik ezek a magyar lányok veled?

SZERZŐ: Szabadkaiak.

— Hogy hívják azt a szép lányt ott?

SZERZŐ: Asszony. Anna.

SZERZŐ: Hát amazt?

SZERZŐ: Dit. Karol. Olga. Ismerkedjetek!

SZERZŐ: Verám.

VERA: Magda!

SZERZŐ: Hát itt kellett találkozunk? Az udvaron menj előttem a körben! Ha beszélsz, ne forogj! Hallom. Csak a fejed fordítsd egy kissé félre! Vigyázz Janka nővére, hogy ne lássa!

VERA: Itt van Judit is. Az egyetemista lányok otthonából ismerheted, Belgrádból! Nem? Ott megy, az a magas, szép fekete lány.

SZERZŐ: Milyen szép, büszke járása van!

VERA: Az ott Beba Bursać. Az első újvidéki munkássejt tagja. Mellette Mila meg Dušanka.

SZERZŐ: Emlékszel még, hogy hordtuk az ebédet az elvtársaknak a Glavnjačába?

VERA: Most majd nekünk küldenek. Kaphatunk itt csomagot?

SZERZŐ: Kéthavonként vagy még ritkábban.

VERA: Lesz alkalmunk találkozásra?

SZERZŐ: Nem tudom, talán a templomban. Menjünk templomba, ha hívnak?

VERA: Persze. Meg kell mindent tárgyalni. Ha máshol nem, hát a templomban.

SZERZŐ: Alkossunk egy kollektívát!

VERA: Nálatok eddig volt kollektíva?

SZERZŐ: Persze.

VERA: Jó lányok vannak veled?

SZERZŐ: Kitűnőek. Anna van itt, a szabadkai pártfutár. Olga, a vegyész mérnök; előadó volt az elsősegély-tanfolyamon. Karola varrónő. Nadját ismered az egyetemről. Dit munkáslány. A többi is.

VERA: Most már leszünk vagy százan.

SZERZŐ: Micsoda nagyszerű kollektíva!

JANKA NŐVÉR: *(távolról)* Ha azonnal abba nem hagyják a fecsegést, vége a sétának.

VERA: Akkor vasárnap?

SZERZŐ: Látom, itt van Gordana is.

VERA: Vigyázz, áruló!

SZERZŐ: Tudom. Mit kezdünk vele?

VERA: Majd eldől.

SZERZŐ: Ceruzád van?

VERA: Van.

SZERZŐ: Nekem is. Majd írok. Holnap a sétán vigyázz, még a folyosán átadom.

JANKA NÖVÉR: Vége a sétának! Tessék felmenni! Tessék azonnal felmenni!

VERA: Engem halálra ítélték.

SZERZŐ: És?

VERA: Megkegyelmeztek. Életfogytiglani. És te?

SZERZŐ: Tizenhárom év. Viszlát, Vera!

(Zenei átkötés.)

(Kulcscsörgés, lépések távolodnak.)

SZERZŐ: Végre!

VERA: Ó, de örülök, hogy összekerültünk!

JUDIT: Csak ha megkegyelmeztek ezek az apácák! Huj, de elegendem van a magánzárkából, azt hittem, már beszélni se tudok.

(Apró, gyöngyöző nevetéssel nevet.)

VERA: Hát ezt jól kiharcoltuk. Hármásban jobb lesz mindenkinek. Csak szűk a hely.

SZERZŐ: *(nevet)* Kettesével nem tesznek bennünket. Már elmondtam: őrzik az ekölcünköt.

VERA: Halkabban, nehogy azonnal „fejmosást” kapjunk!

JUDIT: Tudom, Magda, hogy nem ismertél meg, de én emlékszem rád.

SZERZŐ: Ne haragudj.

JUDIT: Negyvenben. Emlékszel? Rohantunk a tüntetésen Belgrádban, megálltak az autóbuszok meg a villamosok... És a jogi kar előtt te megbotlottál...

SZERZŐ: *(izgatottan)* Beleragadt a cipőm sarka a villamossínbe, és orra buktam.

JUDIT: Egy elvtárssal szedtünk föl szaladás közben. Két karodnál fogva fel emeltünk...

SZERZŐ: Eleget szégyelltem az ügyetlenségem... El is taposhattak volna. Micsoda tömeg rohant!

JUDIT: Csak tapasztalatlan voltál. Én egy évvel előbb kerültem az egyetemre, úgy, mint Vera. A tüntetésekre csak...

HÁRMAN: *(egyszerre)*... fűzős cipőben nem szabad menni! *(nevetés)*

SZERZŐ: Feltéve, ha az ember tudja, hogy tüntetés lesz. Egy újoncnak ezt nemigen szokták megmondani.

VERA: Nagyszerű! Tudjátok mit? Most egymásra rakjuk a három szalmazsákot, hogy mozogni lehessen, és pokróccal szépen letakarjuk, mint egy kerevetet.

SZERZŐ: Aztán felsíkalunk.

JUDIT: Nem! Előbb eszünk. Bevallom, én nagyon nehezen bírom az éhezést.

VERA: Én se könnyen...

JUDIT: Nálam éppen ma volt látogató. Aztán jött a hurcolkodás, jóformán meg se néztem, mit hozott a nővérem.

VERA: Edit volt?

JUDIT: Igen. Nagy komolyan odamondta, hogy elhozta a sebészetet, és ideje lesz, hogy tanuljak, mert már sokat mulasztottam! Nem volt szívem kiábrándítani...

VERA: Talán csak azt akarta mondani, hogy hamar vége lesz a háborúnak, kiszabadulsz és vizsgáhatasz.

SZERZŐ: Hol van az a könyv?

JUDIT: Itt.

SZERZŐ: Mutasd!

JUDIT: *(lapoz)* Olyan éhes vagyok, hogy fogni se bírom ezt a dög könyvet... Hát ez mi?

SZERZŐ, VERA: Micsoda?

JUDIT: Pontok! Apró fekete pontok néhány betű alatt.

SZERZŐ, VERA: Add ide!

JUDIT: Itt is, itt is!

VERA, SZERZŐ: Add ide! Kezdjük előlről! Ez valami szöveg! Ez szöveg!

VERA: Írd a betűket, majd én diktálok.

JUDIT: Majd én! A... n... é... p...

(Erős zenei akcentus.)

VERA: Készen van! Hallgassátok. *(nagyon ünnepélyesen)* „A népfelszabadító hadsereg megteremtése. A főparancsnokság határozata alapján a számos roham- és partizanbrigádból megalakult Jugoszlávia népfelszabadító katonasága. Tizennyolc hónap véres harcai közepette született legjobb harcosainknak, népeik fiainak és lányainak véréből...”

JUDIT: Ez fantasztikus! Mutasd! „A JNK és a JPO főparancsnokságának parancsa a jugoszláv népfelszabadító katonaság első, második, harmadik, negyedik és ötödik proletár rohamosztályának megalakításáról!” JNK és JPO. Fantasztikus!

VERA: Olvasod vagy nem? Nézd, mennyi van még! Mennyi hadosztálynak kell megalakulnia! Nézd, sandžaki, krajjinai, dalmát, hercegovinai első, második, harmadik, negyedik proletár rohambrigád...

SZERZŐ: És a fronthírek: „A németek a Donnál vannak, Sztálingrád előtt, de ezt nem fogják bevenni, ahogy tavaly télen Moszkvát sem vették be.”

JUDIT: És ezt mind az én testvéreim üzenik! Mindannyian benne lehetnek már a mozgalomban. Három fivérem van meg egy nővérem, meg egy özvegy édesanyám! Ó, emberek!

VERA: Tudjátok mit? Itt annyi az újság, hogy séta közben el se tudjuk mondani. Mi lenne, ha a kiáltványt sokszorosítanánk?

SZERZŐ, JUDIT: Sokszorosítsuk!

SZERZŐ: Harmincvalahány zárka van. Ha felváltva dolgozunk, két nap alatt elkészülünk. Van elég vécépapírunk?

VERA: Van.

JUDIT: Csak ott a sarokban lehet írni, az ajtó mögött, a küblin ülve. Már kipróbáltam. A kémlelőből oda nem látni.

VERA: Egyszerre kell kiosztani minden zárkának, és még aznap mindenki semmisítse meg a lapokat. Azonnal kezdhetjük.

JUDIT: Te magasságos ég! A JNK és a JPO főhadiszállása! Emberek! Nekünk főhadiszállásunk van, főparancsnokságunk, sorkatonaságunk!

(Hatásos zenei akkordok közben hallani, ahogy az asszonyok boldogan ismételtetik a kifejezéseket.)

HANGOK: JNK és JPO. — Jó napot, JNK és JPO!

JNK és JPO!

Én a sandžaki...

HANGOK: Én a krajinaí...

Én a Crna Gora-i...

Az első...

A második...

A harmadik...

Ro-ham-bri-gád!

Fó-ha-di-szál-lás...

(Zene)

SZERZŐ: *(echóban)* A következő néhány hónap nosztrai tartózkodásom legtermékenyebb időszaka volt. Egy esztendeig voltam minden segítség és irodalom nélkül a szabadkai fogház „marxista tanszékének” előadója. Most pedig egy jó hármasként alakult meg. Minden tárgyat alaposan megvitatunk, és felosztottuk a munkát. Vera politikai gazdaságtanból ír előadásokat, én a leninizmus kérdéseiről. Dušana viszont egy másik zárkából az élelem és a ruhanemű elosztásáról gondoskodik. A lányok nagyon elégedettek. Az erős közönséghez való tartozás örömteli érzése uralkodik a zárkában. Valaki azonban feljelentett bennünket. Gordana? A motozás váratlanul jött, és nagyon szervezeten hajtották végre. Majdnem egyidejűleg törtek be minden zárkába.

(Kulcsöörgés, ajtók csapkodása.)

JANKA NÖVÉR: Álljanak a fal mellé! Oda. És egy szót se! Angelina nővér, a szalmazsákot kutassa át, én majd a többi! Ne úgy! Kifelé az egész szalmát!

(A szalma zizeg, az apácák köhögnek.)

VERA: Kár volt, tisztelendő nővér, ilyen nagy port csapni. Megmondhattuk volna, hogy nincs titkos tárgy a zárkában.

JANKA NÖVÉR: Az még majd kiderül.

VERA: Tessék akkor tovább kutatni!

JANKA NÖVÉR: Istentelenek! Készüljenek fel a magánzárkára! Fél óra múlva hurcolkodás. Mehetünk, Angelina nővér.

SZERZŐ: *(echóban)* Természetesen nem találtak semmit, se nálunk, se másoknál. A fegyelem kiválóan bizonyult. Mégis elvették a hazulról küldött könyveket, ceruzákat, füzeteket, mindazt, amit olyan nehezen vívtunk ki magunknak több hónapos nosztrai tartózkodásunk alatt. Hosszú, kínos magány kezdődött.

MESÉLŐ: A második emeleti új magánzárkákban még hidegebb van, az elzártaság tökéletesebb. A folyosó végén a kétoldalt szél verte új zárkában megbetegedett Anna. Előbb erős megfázást, majd mellhártyagyulladás, végül tüdőgyulladást kapott. Átvitték a fogház kórházába.

MESÉLŐ: Még lázas önkívületben volt, amikor a szomszéd ágyon meglátta Gordánát. Tudta, hogy hosszú vita után a közösség Gordana ellen bojkottot hirdetett, de lázas volt és erőtlenséggel...

GORDANA: Majd megigazítom a párnádat! Jobban vagy, Anna? Ne is szólj, csak pihenj! Mindjárt kérek egy kis finom teát! Citromunk is van!

ANNA: *(lázasan)* De jó vagy hozzám egyszerre! Ne gondold, hogy elefelejtetem... Hogy könyörögtem neked, Gordana, hogy adjál összeköttetést a Szerémséggel! Újvidéken 41-ben... Meg akartam menteni Rókust. Most halott! Mekkora utat megtettünk, hogy eljussunk a Szerémségbe! És milyen borzasztó utat...

GORDANA: Téged nem fog senki hibáztatni. Mindenki tudja, hogy jó pártfutár nem tudtad felvenni. Mit gondolsz, én szívesen ülök itt?

ANNA: Nem tudom. De valami még sincs rendben veled, Gordana. Nem is lenne szabad beszélnem veled.

GORDANA: Téged nem fog senki hibáztatni. Mindenki tudja, hogy jó pártfutár voltál, mindent megtettél. Bezzeg engem támadnak! Majd egyszer kiderül, meglátod, hogy ártatlan voltam.

ANNA: Minek az a sál a nyakadon?

GORDANA: Fáj a torkom.

ANNA: Akkor hallgassunk. Hallgassunk, Gordana!

GORDANA: Hozzák már a teát. Igyál, Anna!

(Zenei átkötés)

GORDANA: Ma jobban vagy? Nem akarsz beszélni velem? Így nem fogsz meggyógyulni! Ne butáskodj, Anna! Itt csak én segíthetek rajtad.

ANNA: *(lassan, félig önkívületben szaval)* Én a halál rokona vagyok. Szeretem a tűnő szerelmet, szeretem megcsókolni... megcsókolni azt, aki elmegy...

GORDANA: Ez mi?

ANNA: Adyt sem ismered?

GORDANA: Adyt?

ANNA: *(lassan, élvezettel játszik a ritmussal)*

Párizsba tegnap beszökött az Ősz.
Szent Mihály útján suhant nesztelen,
Kánikulában, halk lombok alatt
S találkozott velem.

Ballagtam éppen a Szajna felé
S égtek lelkemben kis rözse-dalok:
Füstösek, furcsák, búsak, bíborak,
Arról, hogy meghalok.

Elért az ősz és súgott valamit.
Szent Mihály útja beleremegett.
Züm, züm: röpködtek végig az úton
Tréfás falevelek.

Egy perc: a Nyár meg sem hőkölt belé
S Párizsból az Ősz kacagva szaladt.
Itt járt, s hogy itt járt, én tudom csupán
Nyögő lombok alatt.

GORDANA: Gyönyörű! *(sóhajt)* Ha én úgy tudnék magyarul, mint te!

ANNA: *(lázasan hangja hol felerősödik, hol lehalkul)*

Iszonyú dolgok mostan történülnek,
Népek népekkel egymás ellen gyűlnek,
Bűnösök és jók egyként keserülnek,
S ember hitei kivált meggyengülnek.
Ember hajléki már rég nem épülnek,
Szívek, tűzhelyek, agyak de sérülnek...

GORDANA: Ó, ha én úgy tudnám a magyart!

ANNA: *(új hévvel)*

Halál mezőkön új bitófák épülnek...

Halál mezőkön új bitófák épülnek,
Nagy tetejükre kövér varjak ülnek,
Unják a hullát, el s vissza-repülnek,
De az emberek meg nem könyörülnek.

(Zenei átkötés)

GORDANA: Ma nincs lázad.

ANNA: Még mindig fáj a torkod, Gordana?

GORDANA: Fáj. Tudsz még verset?

ANNA: Te is könnyen megtanulhatsz néhányat.

GORDANA: Nem megy. *(nagyot sóhajt)* Persze, ha én úgy tudnék magyarul, mint te.

ANNA: Ne sóhajtozz! Mi lenne akkor?

GORDANA: *(megváltozott hangon)* Nem ülnék Nosztrán!

ANNA: *(felfigyel)* Hogy érted azt, hogy nem ülnél Nosztrán?

GORDANA: Nagyon egyszerűen. A magyaroknak kell a munkaerő, és én azt hiszem, hogy a hatóságok hajlandóak lennének kiengedni téged, hogy dolgozhass. Hiszen te gyakorlott munkásnő vagy. Elmehetnél, mondjuk... Csepelre.

ANNA: *(echóban)* Álmodok? Ez kémkedésre való nyílt toborzás! Ó, ez a Gordana! Mégse lett volna szabad szóba állnom vele! Tizenkét évi fegyházat kaptam. Majd csak úgy kiengednek! De lássuk csak, mit fecseg még össze ez a nő?!

ANNA: Hogyan gondolod ezt, Gordana, hogy engem kiengednének?

GORDANA: *(felbátorodva, durván felnevet)* Tudod ezt te, Anna, nagyon jól. Hiszen értjük egymást. A hatóságoknak természetesen szükségük van értesülésekre!

ANNA: *(gúnyosan)* Úgy?!

GORDANA: De nem! Ne szakíts félbe! Csak nem képzeled, hogy rosszat akarnék neked. Rólam valóban mindent összehordtak, de esküszöm neked, Anna, megbánják még egyszer. Én tudom, hogy mit csinálok, és kinek az utasítására. *(bizalmasan)* Anna, ha már egyszer kinn leszel, azt tehetsz, amit akarsz, egész bizonyosan haza is szökhetsz majd, vagy át a partizánokhoz. Nekem biztos

értésüléseim vannak, hogy Pestről egész csoportok mennek át hozzánk a partizánokhoz. Állandó biztos kapcsolatok vannak!

ANNA: És te össze tudsz hozni ezekkel az emberekkel?!

GORDANA: *(nagyon titokzatosan)* Nincs felhatalmazásom, hogy most bármit is mondjak neked. De ha vállalod és kímész, én mindent megteszek.

ANNA: Nincs felhatalmazásod?

GORDANA: Mondtam már...

ANNA: Nem megyek!

GORDANA: Mi bajod van egyszerre?

ANNA: Nem megyek! És többé tudni se akarok rólad! Leveheted azt a sálát a nyakadról, és takarodhatsz innen. Hagyj magamra! Hagyj magamra!

GORDANA: *(gúnyos kacajjal)* Bolond!

ANNA: *(echóban)* Kémnek menni Csepelre! Akadhat-e ennél mocskosabb dolog? De hogy is merészkedik ez a Gordana ilyesmit felajánlani nekem? Mert Rókus nincs, ezentúl belém fogják törölni cipőjüket az ilyen alakok? Én Rókus nélkül is ember vagyok, remélem! Az alávalója! *(erős echóban)*

*Népek népekkel egymás ellen gyűlnek,
Bűnösök és jók egyként keserülnek,
S ember hitei... ember hitei
kivált meggyengülnek...*

(Zenei átkötés)

MESÉLŐ: A hosszú épület jobb és bal oldalán az első és második emeleti erkélyről nyíló szűk kis cellák mindegyikében a mi lányaink gubbasztanak. És megindult a keresztes hadjárat ellenük. Papok és apácák járják a cellákat, kedves beszélgetésbe elegyedve a szóra éhes, magányos teremtményekkel. Az idősebbekkel mérsékeltlen politizálnak, háborús anekdótákat mesélnek; a fiatalabbaknak, akik a razziában elpusztult szüleiket siratják, a síron túli életéről beszélnek, a kedveseikkel való találkozásról.

SZERZŐ: *(echóban)* Egy napon a sétán Dit, a szabadkai munkáslány csatlakozott hozzám. Dörmögő hangjában félelem lapult.

DIT: Ma legyél velem a sétán! Menj előttem! Ismét bejött hozzám Angelina nővér. Tudod, az a madonna arcú, aki színésznő akart lenni.

SZERZŐ: Tudom. A szülei nem engedték.

DIT: Az.

SZERZŐ: Nálam a református pap volt. És?

DIT: Már néhány napja bejár a zárkamba, és zaklat.

SZERZŐ: Zaklat?

DIT: Ma megtudtam, hogy mit akar. Karácsonyi ünnepélyre készülnek. Azt akarják, hogy legyek nekik angyal az életképben. Jól kifundálták. Én meg az angyal!... Gyönyörű rózsaszín selyemruhát hozott. Azt mondta, ha elvállalom a szerepet az enyém lesz. Másoknál is volt. Tudod, azoknál a fiatal parasztlányoknál. Azt mondta, hogy azok beleegyeztek. Újságolta, hogy templomi énekkar is lesz egytől egyig a mi elvtársnőink soraiból. Képzeld, amilyen rafináltak, hoznak fényképészt, és a képeket beteszik az újságokba „Megtért bolsevista

nők” címmel. Jó, mi? Megjelenek az újságban angyalszárnyakkal!... Mondj már valamit! Te nem hiszel nekem? Amióta itt vannak ezek az újvidéki lányok, szóba se állsz velem!

SZERZŐ: Ugyan, Dit!

DIT: Könnyű lenne Angelina nővért elzavarni...

SZERZŐ: Tudom, Dit.

SZERZŐ: (*echóban*) Könnyű Angelina nővér látogatásait visszautasítani. De hogyan lehet elutasítani a szürke, egyhangú napok sorát? Mi lesz, ha az Angelinával folytatott beszélgetés többé nem lesz unalmas? Ha majd vágyódva várjuk lépteit az első emeleti erkélyen, mint egyetlen bizonyítékát annak, hogy még élünk?

DIT: Angelina nővér már mindennap kivezeti azokat a lányokat valami könnyű munkára. Kedveskedik nekik, diót osztogat. Mit tegyünk?

SZERZŐ: Írsz-e még verseket, Dit? Szerettem a verseidet.

DIT: Mivel írok? Tudod, hogy mindenünket elvettek.

SZERZŐ: Fejben is tarthatod őket.

DIT: Már csak azokat ismétlgetem magamban, amelyeket Szabadkán írtam. Emlékszel, amikor a cigányasszony megszülte nálunk az asztalon a kisbabát? Milyen szép verset írtam! Meg te is írtál. Mindenki egészen odavolt. Most mintha már meghaltam volna. Egy gondolat sincs az agyamban!

SZERZŐ: Holnap elhozom a tartalék ceruzámat.

DIT: (*szinte hangosan, boldogan felnevet*) Nagyszerű!

SZERZŐ: Vigyázz, még az erkélyen átadom.

DIT: Tudtam, hogy te írod az előadásokat.

SZERZŐ: Vigyázz a ceruzára, még szükségem lehet rá! Ha kutatás lenne, rejtsd a radiátor bordáiba! Úgysem fűtenek.

DIT: Mi lesz a lányokkal?

SZERZŐ: Az a fontos, hogy te ne legyél angyal.

DIT: Tudsz a többiekkel is beszélni?

SZERZŐ: Ha nem én, akkor majd más.

DIT: Most nem is hozzák őket a közös sétára.

SZERZŐ: Majd kieszélünk valamit, hogy beszélgethessünk velük. Csak ne aggódj! Nem szeretem, ha rosszkedvű vagy. Rám nézel azzal a nagy, szomorú szemekkel, és én mindjárt sírni szeretnék.

(*Mind a ketten nevetnek, majd zenei átkötés.*)

SZERZŐ: (*echóban*) Magánzárka... A nővérek mégiscsak gondoskodtak róla, hogy valamivel elteljen a nap. Kis asztalkámat fehér vászondarabkák fedik. Ráncba szedett fityulákat varrok az apácáknak. Finom, aprólékos munka, el lehet vele bajlódni. Erna nővér, a varrónő bejön, hogy megnézzze, hogyan halad a munka. Kezébe veszi a kész fityulát, hosszan és szakszerűen vizsgálgatja, megnézve minden varrást.

ERNA NŐVÉR: Szépen dolgozik. Tanult varrni?

SZERZŐ: Nem.

ERNA NŐVÉR: Az hogyan lehet?

SZERZŐ: Nem olyan nehéz ez.

ERNA NÖVÉR: De magabiztos! Persze maguk mindent tudnak tanulás nélkül is!

SZERZŐ: Nem akartam lebecsülni a munkát. Édesanyám jól varrt.

ERNA NÖVÉR: Ezzel kellett volna kezdenie. De miért hagyta abba a varrást?

SZERZŐ: Gyenge a világítás. A lámpa nagyon magasan van. Egészen a mennyezeten. Nem látok jól.

ERNA NÖVÉR: Pedig látni. Hogyne lehetne látni.

SZERZŐ: Én nem látok.

ERNA NÖVÉR: Sajnos, olyan parancsot kaptunk, hogy oltuk el a lámpát azokban a zárkákban, ahol este nem dolgoznak. Takarékoskodni kell. No, oltsam?

SZERZŐ: *(echóban)* Milyen kihívóan és gúnyosan néz ez a kis fonnyadt arcú apáca! A fejét kacéran félrebillenti, hogy keményített főkötőjének szárnyai megremegjenek. Ezt a mozdulatot a tükör előtt próbálhatta. Színészno ez mind! Hogy is jutott eszembe, hogy olyan őszinte magyarázatot adjak arról az átkozott lámpáról?

SZERZŐ: Oltsa el!

ERNA NÖVÉR: Kérem.

(Zenei átkötés)

MESÉLŐ: Délután 3 órakor kezdődik már a magánzárkában a téli éjszaka. A magasan fekvő, kis rácsos ablak nem képes befogadni a gyenge téli nap világosságát.

SZERZŐ: *(echóban)* Mit kezdjen az ember a hosszú éjszakával? Gondoljak az otthonomra, az elvtársaimra? Másra se gondolok mindennap, reggel és este. Megkísérlem elképzelni, mit csinálnak ők odakinn. Az erről alkotott kép azonban mindennap valószínűtlenebbé válik. Gondoljak halott édesapámra? De apám nem vigasztal, hanem üldöz egyre fárasztóbb álmaimban! Álmodom: Apa az ablak mellett ül és olvas. A könyv a térdén. Csend van. Egyszerre azonban alig hallható nesz, nyugtalan rezgés kél. Ő felkapja a fejét, és hallgatózik. Három lépésre állok tőle, a szívem összeszorul, érzem, hogy valami borzasztó dolog fog történni. Tekintete zavarossá válik, ajka görcsös hullámvonallá változik, felugrik a székről, kiabál, ahogy legsúlyosabb perceiben kiabált, én nyújtom a kezem feléje, de ő valami örvénytől megperdítve eltűnik. Iszonyodva, hideg verítékben fürödve felébredek. Valamikor, első letartóztatásom idején, Kikindán — nyolcadikos gimnazista voltam akkor — számokkal szórakoztam. Ülök a dutyiban a fapriccsen, és számokat emelek négyzetre, köbre. Mert nem szabad az érettségire gondolnom, amelynek talán be is felegettem, és vele együtt az egyetemi tanulmányaimnak is. Négyzetre és köbre. Elkezdem ezt Nosztrán is. De azután eszembe jut egy társasjáték.

MESÉLŐ: Összeül egy csapat diák. Egyik mond egy földrajzi nevet, egy fogalmat. Például azt, hogy:

I. FÉRFIHANG: Duna.

MESÉLŐ: A következő olyan nevet köteles mondani, amely az előző szó utolsó betűjével kezdődik, tehát:

I. NŐI HANG: Attika.

MESÉLŐ: Aztán:

II. FÉRFIHANG: Amszterdam ...

III. FÉRFIHAG: Mocacco ...

SZERZŐ: (*echóban*) Minden délután, amint ereszkedni kezd a szürkület, és a zárkámban nem gyullad meg a lámpa — a kapcsolók kint vannak a folyosón —, bebugyolálom magam a takaróba, felülök az ágyra, kezdem a játékot... Ment is ez néhány napig, de a játék mind szenvedélyesebb, mind fárasztóbb lett. Városok, hegyek, folyók nevei ismétlődtek hosszú sorban, logikai kapcsolat nélkül, s elveszítették alapértelmüket, térbeli és időbeli meghatározottságukat. Egy este azután nem voltam képes elaludni. Akaratom ellenére folyt tovább az értelmetlen betűk láncja, és bűvös, mozgó körbe zárult.

HANGOK: Eszék, Karlovác, Cegléd, Dráva, Afganisztán, Nürnberg ...

SZERZŐ: (*echóban*) Késő éjszaka van már, világospiros, fekete, vörös és ibolyaszín karikák kelnek és örvénylenek előttem. Aztán feneketlen szakadék nyílt a lángoló körök örvényében, s én eszméletemet veszítve elsüllyedtem benne.

MESÉLŐ: De nem üdítő álom ez, inkább valami mély ájulás, valami nagy me-revedés, aminek tudatában van az ember, de nem képes leküzdeni; valami nagy, szívre nehezedő és fojtogató lidércnyomás ...

SZERZŐ: (*echóban*) Félek az éjszakától meg a nevekkel való játéktól. Minél jobban félek, annál arcátlanabban tolakszanak a nevek, már nem hagynak békén nappal sem, a sétán, varrás vagy írás közben sem. Írom az előadásaimat, de többé nem tudnak lekötni. Sietni kell — milyen szörnyű kényszer! —, hogy folytatódjon a játék, feledésbe ne merüljön az utolsó betű:

HANGOK: ... Gorica — Áden — Nigeria — Amerika — Aragon — Nevada ...

SZERZŐ: (*echóban*) „Állj! — kiáltottam valakinek ott belül. — Várj csak, míg eszembe jut, hol is van az az Aragon (harcok folytak ott?) Nevada! Mi is volt az? Merre is van Nevada? Minden megmaradt erőmmel igyekeztem abban az országban maradni, abban a Nevadában, igyekeztem elképzelnéni a végtelen prérík földjét (vajon a végtelen prérík földje az?), de semmi sem tartóztatott ott. Sem a magas, nedvdús fű, sem a vágató vadlovak, sem a természetes cowboyok, sem az ismeretlen rajokkal teli végtelen ég ...

MESÉLŐ: A karika szakadással fenyeget! Az értelmetlen nevek láncja úgy rágja az agyat, mint a rozsda a vasat.

(*Zenei átkötés — kulcscsörgés, léptek, moraj.*)

JANKA NÓVÉR ÉS FAZEKASNÉ: Séta, séta, séta ...

JUDIT: Fogd! Ezt az éjjeliórtól kaptuk. Menj előttem a sétán! Úgy látszik, Sztalingrád körül valami történt! Minden arra vall, hogy a németek visszavonulnak. Ez fordulópont! Nem gondolod, hogy itt az ideje, hogy mi is tegyünk valamit?

SZERZŐ: Én is éppen erről akartam ... Már attól tartottam, hogy beleőrülök a magánzárkába ...

JUDIT: (*szomorúan*) Igen, én is nehezen ...

SZERZŐ: Te orvostanhallgató vagy ...

JUDIT: Mit ér az! ... De ha teszünk valmit, ha ismét megmozdulunk, mindjárt jobb lesz, meglátod ...

SZERZŐ: Amint ezt elolvasom, átadom Verának, Milának meg Dušankának, és mindent megbeszélünk.

(Rövid zenei futam)

VERA: Kihallgatást kell kérni a helyettestől.

JUDIT: Úgy van! Tudomására hozzuk ismét, hogy mi annak a jugoszláviai mozgalomnak vagyunk a tagjai, amely az egész szabadságot szerető emberiséggel a faszizmus ellen harcol.

VERA: A helyettes angolpárti.

JUDIT: De függ az egyháztól.

VERA: Egyszer már felelősségre vonták, hogy túl elnéző velünk szemben.

SZERZŐ: Ezt honnan veszed?

VERA: Meglátogatott, amikor beteg voltam. Teát hozott meg levelet édesanyámtól, és azt mondta, meg van lepve, milyen meleg, szerető leveleket írunk haza.

JUDIT: Persze elolvassa a leveleinket!

VERA: A kommunistákról azt hallotta, hogy nem tisztelik szüleiket.

SZERZŐ: Jól megzavartuk az apácákat. Azt se tudják, hova rakjanak bennünket. És ki vonta felelősségre?

VERA: Az egyházi atyák ...

(Másik hangtér)

HELYETTES: Egyházi bíróság előtt voltam. Maguk miatt. Azzal vádolnak, hogy túlságosan engedékeny vagyok magukkal szemben! No de ne féljen! Az én lelkiismeretem tiszta! Csak krisztusi parancsolatoknak engedelmeskedem: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat...” Nem volt joguk elítélni engem, és nem is ítélték el... Én nem is adhatok többet, mint amennyit a keresztyéni lelkiismeretem megenged...

(A korábbi hangtér)

VERA: Azt mondtam neki, hogy mást nem is kívánunk.

SZERZŐ: De azért gyorsan magánzárkába dugott bennünket, és megvont mindent, amit addig engedélyezett.

JUDIT: Már közös munkára is jártunk, amikor egyszerre... Most legalább értem.

VERA: De most engedni fog!

SZERZŐ: Csak semmi elméleti vitát velem! Mindig a darwinizmusnál köt ki, és csúfolódik „öseink"-en.

VERA: Kérni fogjuk röviden, de határozottan, hogy adják vissza könyveinket, írószerszámainkat, tegyenek közös cellába, és engedélyezzenek közös munkát.

(Rövid zenei akcentus)

JANKA NŐVÉR: *(nyitja a zárkákat)* Sorakozó! Hurcolkodás lesz! Hurcolkodás lesz!

(Örömteli nevetés, kuncogás, zsvaj)

Csak ne bízzák el magukat, és ne fecsegjenek! Hármásával lesznek ismét, de hogy ki kivel kerül össze, azt a tisztelendő helyettes főnöknő határozta meg. Nem fogjuk megengedni, hogy a megrögzött kommunisták hatást

gyakoroljanak a fiatal lányokra. A lista Fazekasnénál van. Mindannyian itt vannak? Fazekasné, olvassa fel a névsort!

(Zenei átkötés)

MESELŐ: Szép hónapok következtek ezután. Mielőtt megnyílt volna előttük a német gyűjtőtáborok pokla, a lányok magukhoz tértek.

SZERZŐ: *(echóban)* Közös munkára vittek bennünket egy terembe, vagy ki a kertekbe kapálni, a levegőre. Végre a levegőre! Vasárnaponként egy ünnepeyes teremben műsoros rendezvényeket tartottunk. Néha eljött a helyettes főnöknő, és a zongora mellé ült. Bachot játszott nekünk. Bachot!

(Zongorajáték, a szöveg alatt kissé lehalkul)

DIT: *(súgva)* Én ezt nem tudom élvezni. Sokáig tart még? Csak elrontja a mulatságunkat.

SZERZŐ: Nem, Dit. Gondolj valami szépre! Támaszkodj meg kényelmesen, csukd be a szemed, és gondolj valamire, ami kedves volt életedben! Egy szép tájra, élményre. Próbáld meg! Engedd át magad a muzsikának!

DIT: Igazad van...

(A zongorajáték felerősödik)

SZERZŐ: Egy ilyen összejövetelem ért bennünket a becsempészet hír az AVNOJ második ülészakáról és első kormányunk megalakításáról. A hír a lelkesedés valódi viharát váltotta ki. Nótázás, általános ölelkezés és gratulálás kezdődött. A fiatalabbja örömeiben keresztül ugrált a padokon, az apácák pedig semmit sem értve a dologból, visszaküldtek bennünket a zárkákba.

(Egy mozgalmi dal, pl. „Napkelet, napnyugat, ébredj...”)

SZERZŐ: *(echóban)* Ez az idill azért csak börtönidill maradt. Sokan betegek voltak. Verának a szíve fájt. Engem sokáig láz gyötört, s hogy meg ne fertőzzen valakit — ilyen gondosak az apácák —, ismét magánzárkába dugtak. Magánzárkába!

SZERZŐ: 1944 újesztendeje után meglátogattam édesanyám. A fogadótermet vasráccsal osztották ketté. Anyám áll a rács túloldalán. Már nem is mosolyog. Milyen fárasztó lehetett számára ez az utazás Márianosztráig!

ANYA: Egészséges vagy?

SZERZŐ: Igen.

ANYA: Azt mondják, lázad volt.

SZERZŐ: Ki mondta?

ANYA: Egy nővér mondta az előbb. Azt is, hogy kigyógyítottak.

SZERZŐ: *(keserűen)* Kigyógyítottak?!

ANYA: Hát nem?

SZERZŐ: Nem gyógyítottak. Kigyógyultam.

ANYA: Mitől volt a láz?

SZERZŐ: Nem tudom, anyám.

ANYA: Mekkora és meddig tartott? Mért kell mindent harapófogóval...?

SZERZŐ: Látod, jobb, ha nem tudod. Néhány hétig tartott. Harminchéttől, három...

ANYA: Óh.

SZERZŐ: Nincs tudóvészem!

ANYA: Persze hogy nincs. Mindig erős és egészséges voltál. Hogy múlt el a láz?

SZERZŐ: Azt sem tudom. Ne gondolj vele!

ANYA: Szóval most jól vagy?

SZERZŐ: *(kitör belőle)* Ne kérdezz annyit, anyám! Nem vagyok jól! Ide nézz!

ANYA: Óh! Ez mi?

SZERZŐ: Ekcéma a nyakamon, a legrosszabb helyen! Nincs szerencsém ezen a télen. Itt, a fegyházban minden meg van fertőzve. A pokrócok, a szalmazsákok, minden! Azt mondják, ha az ember tíz percig dörgölné a keze fejét egy pokrócba, rühet kapna. S ha a szervezet legyengül: vége... Mindent elbírtam eddig... mindent, de ha ez az ekcéma elterjed? Már látom magam sebektől borítva, és ezt nem bírom...

ANYA: *(Nagyon higgadtan)* Nem fog elterjedni. Majd beszélek az orvosnővel!

SZERZŐ: Azzal ugyan hiába!

ANYA: Nem hiába. Majd meglátod. De beszélhetek mással is. A helyettes főnőknővel?

SZERZŐ: Nem tudom!

ANYA: Nyugodj meg! Biztosan elmúlik. Miért nem mondtad el eddig is?

SZERZŐ: Mintha neked nem lenne más bajod.

ANYA: Nem kértem, hogy kímélj. S ha valaha kértem is, nem úgy gondoltam... Nemsokára vége lesz!... Remélem, tavaszra!

SZERZŐ: Gondolod, anyám? Tavaszra!

SZERZŐ: *(echóban)* Anya elnézett a fejem fölött valahová a messzeségbe. Közben egy kicsit összehúzta a szemét. Pontosan úgy, mintha valami szép képet vagy a saját keze munkáját szemlélné, értékét becsülgetné.

ANYA: Mire a meggyfa kivirágzik!

SZERZŐ: *(echóban)* Világosan megéreztem, hogy anya ott a messzeségben most a nagyapám háza mögötti kis kertben időzik. Van ott két-három meggyfa. Minden évben édes-savanykás, nagy szemű, fekete gyümölcsöt teremnek. Nagyapa háza és ez a kert maradt számára az egyetlen szilárd pont a világűrben. Ott védve érezte magát.

ANYA: Mire a meggyfa kivirágzik!

SZERZŐ: *(echóban)* Összehúzott szembogarában felcsillant a vágy a tavasz, a langyos szellő, a virágos lombok fényűző szépsége után.

ANYA: *(már echóban)* Remélem tavaszra!

SZERZŐ: *(echóban)* Anyának nem volt fogalma, mint nekem sem a kilométerek ezreiről, amelyeket még meg kellett tenni az akkori oroszországi kanyargós frontoktól, a Dnyepertől és a Dnyesztvertől, a Bugtól, Zsitomirtól és Vityebszktől Berlinig. Semmit sem látott előre abból a győzelmes és véres esztendőből, amelyben újabb milliók pusztultak el. Eljött a tavasz, virágot bontottak a fák, gyümölcsük is beérett, de nem őneki. 1944 áprilisában, miután Hitler formálisan is megszállta Magyarországot, két fivérémmel és a család többi megmaradt tagjával együtt parasztszekérre ültették és táborba hurcolták. Szabadka, Baja.

ANYA: *(echóban)* Mire a meggyfa kivirágzik!

SZERZŐ:*(echóban)* Még volt annyi ereje és bátorsága, hogy idősebb fiát megmentse az életnek. A bajai gyűjtőtáborban német tisztek jöttek, wermahtosok, és fiatalembereket kerestek, akik értenek valamilyen mesterséghez.

ANYA: Jelentkezz! Jelentkezz!

SZERZŐ: *(echóban)* — lökte ki anyám a sorból Gyuri öcsémet. A táborból kikerülve, öcsém napokig azon dolgozott, hogy a családot is kihozza. Amikor egy napon keserves rohanás és könnyörgés után engedéllyel a kezében bement a bajai gyűjtőtáborba, értesítették, hogy aznap reggel elszállították őket. Leómozott vagonok, mintha csak arra készültek volna, egyenesen a halálba vitték szeretteinket, az auschwitzi tábor vakvágányára, ahonnan semmilyen út sem vezet tovább...

(Zene)

